

„ПРАВО НА ЖИВОТ И ТЕЛЕСНИ ИНТЕГРИТЕТ”: ПРИКАЗ НАУЧНОГ СКУПА И МОНОГРАФСKE СТУДИЈЕ¹

Зоран Павловић²

Право на живот и телесни интегритет је основно људско право препознато у готово свим савременим националним правним системима и међународним уговорима. Садржину права на живот и телесни интегритет чине основне људске слободе и достојанства и стога је кључно да се унапређује рад на њиховој заштити и промоцији. Више него икада суочени смо са до сада непознатим изазовима који прете и угрожавају ова права. На многим местима у свету присутни су насиље, тероризам, дискриминација, сиромаштво и многе друге неправде које доводе до нарушавања и угрожавања основних људских права, а нарочито права на живот и телесни интегритет појединца, породице и друштва. Најрањивије групе људи, као што су деца, старији, особе са инвалидитетом, жене, мигранти и друге категорије, посебно су угрожене. Зато је изабрана тема више него добродошла у науци. Научни скуп од 24. до 25. октобра 2024. године Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, у сарадњи са Адвокатском комором Војводине и Огранком САНУ у Новом Саду, а уз подршку Министарства науке, технолошког развоја и иновација, вредан је извор за разумевање, превенцију и реаговање на угрожавање ових права.

У Огранку САНУ у Новом Саду, где су одржани и научни скуп и промоција монографске студије под насловом *Право на живот и телесни интегритет*, сложен је велики мозаик питања која су повезана са правом на живот и телесни интегритет, са свим изазовима актуелног тренутка у 21. веку. На самом почетку рада учесницима научног скупа обратили су се – у име Града Новог Сада, као гост – градоначелник Милан Ђурић, у име председника Огранка САНУ у Новом Саду – потпредседник др Јасмина Грковић-Мејдор, редовни професор универзитета и редовни члан САНУ. У име Института за криминолошка и социолошка истраживања обратила се директор др Ивана Стевановић, у име Адвокатске коморе Војводине – председник УО Владимир Бељански, у име Адвокатске коморе Србије, као гост, обратио се председник УО др Вељко Делибашић, као и уредник монографије и иницијатор – сада већ традиционалног – научног скупа, др Зоран Павловић, редовни професор универзитета и почасни *professor et dr h. c.*, који је и отворио научни скуп.

У Свечаној сали Огранка САНУ у Новом Саду, у раду скупа учествовало је више од 30 научних радника из иностранства (11) и Србије (20), уз госте из највиших правосудних органа

¹ Међународни научни тематски скуп „Право на живот и телесни интегритет” (International Scientific Thematic Conference “The right to life and body integrity”), Огранак САНУ у Новом Саду, 24–25. октобар 2024. године.

² Редовни професор Правног факултета Универзитета Привредна академија у Новом Саду, *professor et dr h. c.* Правног факултета Универзитета у Печују, Мађарска.

који имају седиште у Новом Саду и Београду, на челу са председником Апелационог суда у Новом Саду и председником Прекршајног апелационог суда у Београду, као и више чланова Огранка САНУ у Новом Саду, професора универзитета и научних радника. Гости научног скупа били су и матуранти новосадских средњих школа и студенти. Сви учесници скупа износили су резултате својих истраживања: уводничар, академик проф. др Владо Камбовски (Северна Македонија), проф. др Марио Катерини (Правни факултет Универзитета у Калабрији, Италија), проф. др Јанг Чао (Пекиншки нормални универзитет, Кина), проф. др Елек Балаж (Правни факултет Универзитета у Дебрецену, Мађарска), проф. др Драгана Коларић (КПУ и судија Уставног суда Србије), проф. др Зорица Мршевић (Институт друштвених наука у Београду), проф. др Лаура Станила (Правни факултет Западног универзитета у Темишвару, Румунија), проф. др *professor et dr h. c.* Зоран Павловић (Правни факултет Универзитета Привредна академија у Новом Саду) и други.

Заједнички циљ у излагањима свих учесника научног скупа (и порука монографије) био је да представе тренутне трендове у заштити права на живот и телесни интегритет, засноване на парадигми људских права, кроз дискусију организовану у два тематска поглавља. Своје доприносе су дали аутори из различитих научних области и академских средина (више од 15), а сама монографија нуди значајан компаративни и мултидисциплинарни поглед.

Монографија представљена на научном скупу написана је на енглеском језику и садржи Увод и 27 оригиналних научних радова. Сама монографија има формално две тематске целине. Обе целине дају свој допринос јединственој логички повезаној целини, јер као светионици објасњавају критична питања која се крећу у сложенем мозаику од правних аспеката до филозофских, психолошких, етичких и социолошких димензија теме „Право на живот и телесни интегритет”.

У време ратова и различитих државних, парламентарних и индивидуалних агресија које се дешавају широм света, значај овогодишње теме је

посебно велик. Иако је процес имплементације доктрине људских права у национална законодавства и међународне документе давно прошао кроз фазу институционализације, конституционализације и чак интернационализације, још увек постоји много отворених питања која треба стално разматрати. Нема јединственог академског и нормативног става чак ни када је у питању сам карактер права на живот, у погледу питања да ли је ово право апсолутне природе или не. Ипак, несумњиво је да на имплементацију стандарда људских права на националном нивоу у великој мери утичу историјски, етички, културни и политички чиниоци, што чини ово питање захтевнијим и комплекснијим. Имајући то у виду, као и чињеницу да право на живот захтева одређени квалитет живота, а да нове технологије, и то не само вештачка интелигенција већ и друге иновације, доносе даљу потребу за преиспитивањем права на живот, ауторски прилози су подељени у поглавља: „Право на живот – право на опстанак”, које се састоји од радова који дају свеобухватан сплет питања права на живот, и друго поглавље, „Право на живот и телесни интегритет у контексту породице и сексуалне слободе”, које се састоји од радова усмерених на специфична питања сексуалне слободе и породице у светлу концепта права на живот. Излагања аутора радова, као и учесника у дискусији, ставила су присутнима до знања да се од филозофског става о праву на живот у реалности поглед подиже на међународну сцену, анализирајући и правне механизме на европском нивоу.

Академик др Владо Камбовски, редовни члан Македонске академије наука и уметности, имао је рад *Право на телесни интегритет и телесну аутономију*, у којем је анализирао нове изазове у вези са правним тумачењем термина „телесни интегритет”, који се односе на динамичну природу људских права и друштвено окружење за њихово остваривање. Разматрао је питања као што су људско тело и његове границе у светлу развоја нових технологија које омогућавају коришћење различитих имплантата, протеза и других уређаја који помажу особи да функцио-

нише нормално („бионички човек”), разумевање телесног интегритета као симбиозе биолошких и менталних компоненти особе и на тој основи повезивање ових права са сличним личним правима, као и телесну аутономију и њену трансформацију са основе права својине („моје тело, моја имовина”) у слободу избора („моје тело, мој избор”). Јасно је да се темом интегритета и аутономије човека тек морамо у будућности позабавити, имајући у виду све изазове које је аутор овде, у складу са обимом рада, отворио.

Резултати истраживања др Марија Катериња, редовног професора Правног факултета Универзитета Калабрија и директора Института за криминалистичке студије Алимена (ISPA), Интердепартманског истраживачког центра Универзитета Калабрија, и Морене Гало (Morena Gallo), докторанда на Факултету за кривично право Универзитета Калабрија, представљени су у раду *Живот: право или дужност? Рефлексије о неким питањима „краја живота” која су се појавила у Италији*, у којем су истраживачи представили најновију италијанску уставну јуриспруденцију у вези са темом 'краја живота' и ефекте на претпостављене обавезе кривичне заштите живота, са преклапањем, ако постоји, пресуде о 'заслужности' казне у односу на њену 'потребност', која би, уместо тога, требало да се односи на дискреционо оцењивање законодавца и *a fortiori*, на вољу народа у случају референдума.

Поглед на јуриспруденцију комунитарног суда даје у свом научном прилогу др Драгана Коларић, професор на Криминалистичко-полицијском универзитету у Београду и судија Уставног суда Републике Србије. У раду *Нове тенденције у заштити права на живот у пракси Европског суда за људска права – изазови за Републику Србију* приказана је на свеобухватан начин пракса (судске одлуке) Европског суда за људска права. Са сличним приступом у свом раду у монографији је дат и рад проф. др Лауре Станиле, која је и директор Центра за истраживање кривичних наука на Правном факултету Универзитета у Темишвару, а која је анализира судску праксу Европског суда за људска права разматрајући одлуке донесене против Ру-

муније у којима је Европски суд за људска права утврдио кршења права предвиђених Конвенцијом, која су такође утицала на телесни интегритет, здравље или живот особе.

Етичка основа права на самоубиство тема је доктора филозофских наука и ванредног професора Правног факултета Универзитета Привредна академија Александра Стевановића, која приказује интересантно питање права на самоповређивање са филозофског аспекта у контексту људског права на живот и телесни интегритет. У чланку *Право на живот и телесни интегритет и кривична правда* аутор, др Марина Матић Бошковић, виши научни сарадник ИКСИ, као да наставља трагом др Стевановића, јер даје свеобухватно разумевање етичких и правних димензија права на телесни интегритет, кроз испитивање теоријских оквира и практичних импликација.

Вишеструка убиства и перцепције јавности нашли су се у фокусу оригиналног истраживачког рада проф. др Зорана Павловића. Аутор анализира масовно убиство као један од најтежих злочина против живота и тела. Питање превенције није само питање кривичног права, већ се односи и на медије који извештавају о злочинима. Масовна убиства нису ново кривично дело и као таква (ни)су инкриминисана у Кривичном законiku. У извештавању о масовним убиствима, писани и електронски медији треба да поштују етички кодекс, који би их обавезао да (професионално) информишу ширу јавност о повређеном и угроженом праву на живот појединаца. Избегавањем подстицања насиља Амок или Вертеровог синдрома и подржавањем позитивних примера као превенције, могућност даљег масовног убиства и насиља свела би се на минимум. Контагиозни ефекат који се јавља након масовног убиства може покренути читаву лавину догађаја са идејом имитације тог првог догађаја. Због тога је улога јавности и медија у суочавању са последицама трагедије непроцењива и захтева изузетан професионализам, а не сензационалистички приступ. На овај начин, медији могу мотивисати на друго, ново кривично дело са сличним начином извршења, кроз

наоружавање и провоцирање сукоба. С друге стране, одговорно и професионално извештавање може ублажити штету, повећати имунитет заједнице на страшне последице и радити на осећају да су други чланови друштва сигурни и заштићени. Тако правилно извештавање може не само спречити појаву онога што ћемо условно назвати имитацијама масовног убиства (Вертеров синдром) већ може донети и позитиван резултат у превенцији таквих злочина против живота и тела (Папагенов ефекат).

Сложеност питања кривичноправне заштите права на живот и телесни интегритет отворена је у раду и презентацији проф. др Милоша Бабића, професора на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци, и проф. др Иванке Марковић, потпредседнице Уставног суда Републике Српске, редовног професора на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци, јер су анализирали ситуацију у Босни и Херцеговини у вези са системом паралелне и подељене надлежности у кривичном законодавству, нагласили да кривичноправна заштита права на живот припада ентитетима и Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине. Кривичноправна заштита права на живот у законодавству БиХ и Републике Српске нормативно се разликује, што у пракси изазива неке проблеме с обзиром на питање равноправности грађана у пружању правне заштите, где аутори нуде своје виђење решења.

Др наука Филип Мирић, истраживач, и Бојана Којић, докторанд на Правном факултету у Београду, оригиналним научним радом *Убиство из милосрђа у законодавству и судској пракси скрећу* пажњу научној и општој јавности на сложеност кривичног дела убиства из милосрђа, узимајући у обзир његове правне, друштвене и етичке карактеристике.

Тулио Фелипе Шавијер Жануарио (Túlio Felipe Xavier Januário), докторанд на Универзитету у Коимбри, Португал, и Рената да Силва Родригес, докторанд на Универзитету Вале до Сапукаи – УНИВАС, Бразил, представили су рад који се фокусира на правне границе преимплантацијског генетског тестирања (ПГТ) и његове могуће кривичне импликације према бра-

зилском кривичном праву. Тема коју најављују као будући изазов пред српским кривичним правом указала је на многобројна питања на која тренутно ми немамо одговоре.

Др Филип Новаковић, дописни члан Босанско-херцеговачко-америчке академије наука и уметности, разматрао је питање верског убиства у свом раду, фокусирајући се на случај одузимања живота Тајли Рајан (Tylee Ryan) и Џ. Џ. Валоу (J. J. Vallow), који је био сложен пример криминалног понашања мотивисаног верским веровањима.

Други део монографије и даљи рад научног скупа бавили су се правом на живот и телесни интегритет у контексту породице и сексуалне слободе. Др Ранка Вујовић, ванредни професор на Правном факултету Универзитета Унион у Београду и помоћник директора Републичког секретаријата за законодавство, представила је рад *Дозвола за брак малолетних: одбијање права деце на заштиту*. Циљ рада био је да се, кроз анализу правила судског поступка и устаљене праксе, одреде различите последице дозволе за брак малолетника на кључне учеснике у поступку – дете, родитеље и старатеља. Резултати истраживања дају додатни увид у начин на који је организована и обезбеђена заштита деце која су у ризику од раног брака у српском законодавству, уз оригиналан научни допринос у истраживању ове теме на критичком, контекстуалном и концептуалном нивоу, уз подршку националној имплементацији препорука Комитета УН за права детета у вези са уклањањем изузетака који омогућавају закључење бракова малолетника.

Процесна питања оцене исказа малолетних жртава код кривичних дела против полних слобода поставља др Драган Обрадовић, судија Вишег суда у Ваљеву у пензији, који је указао на одређене значајне међународне прописе, као и најважније домаће прописе који пружају заштиту жртвама сексуалног насиља. Питање које је разматрано у контексту судског поступка је у којој мери се може веровати исказима деце или малолетних жртава сексуалног насиља, с обзиром на то да су ове жртве обично саме про-

тив починиоца, који је најчешће особа старија од њих. Кроз примере из појединих судских случајева, рад указује на значај вредновања исказа ове категорије жртава као прихватљивог доказа за доношење пресуде.

Социјално управљање родитељством, при- силна стерилизација жена са менталним ин- валидитетом јесте одлично припремљено истраживање и научни рад проф. др Милане М. Љубичић, Универзитет у Београду, Филозофски факултет. Проф. Љубичић је представила ретроспективни преглед пракси присилне стерилизације особа са менталним инвалидитетом у САД и европским земљама, указујући на етичке дилеме које прате ову праксу.

Питање стерилизације и инвалидитета истражено у раду посвећеном стерилизацији и инвалидитету од атипичности до криминализације излагала је ауторка др Лорена Веласко, професор на Универзитету Франциско де Виторија у Шпанији. Приказујући прописе који се односе на стерилизацију судски неспособних особа са инвалидитетом у Шпанији, њено порекло и еволуцију, као и компарацију регулативе у различитим европским земљама, добијамо ширу димензију овог питања. Циљ је разумети промене које су се десиле у различитим законодавствима и актуелни правни оквир.

Др Слађана Јовановић, професор на Правном факултету Универзитета Унион у Београду, представила је рад који се бави питањем фемцида као кривичног дела. Истражује релевантне дефиниције, анкете и актуелне правне одговоре на фемцид, фокусирајући се на стање у Србији, нарочито на дилему у вези са (не)увођењем (!) фемцида као новог, посебног кривичног дела.

У једној од најбољих анализа до сада о фемциду др Зорице Мршевић објављених у нашој земљи даје се увид у фемцид као могуће кривично дело, у којем је др Мршевић разматрала аргументе и контрааргументе за легализацију фемцида као кривичног дела. Допринос Центра за подстицање дијалога и толеранције из Чачка научном скупу огледао се кроз учешће мр Светлане Јанковић, кроз сјајну презентацију и

научни рад са темом *Урођавање права, здравља и живота жена при заштити њиховој репродуктивној здравља*. У времену у коме се све више срећемо са јавно изнетим оптужбама о нападима на интегритет жена при лекарским прегледима, ауторка је навела да је опстетричко насиље глобални проблем којем су жене изложене у гинеколошким и опстетричким институцијама.

Учесници научног скупа формулисали су недвосмислене поруке на крају дводневног рада у Огранку САНУ у Новом Саду, од којих је прва да право на живот и телесни интегритет има многобројне аспекте, од којих ни један једини није деклараторне природе. Континуитет у подизању квалитета живота, заштите телесног интегритета у данашњици је тема без премца. Насиља којима смо изложени као појединци, породица и друштво такве су природе да је неопходно стално радити на унапређењу заштите основних људских права. Дигиталне технологије, чији развој нас прати свакодневно, могу бити само подршка и у циљу промоције права на живот, а не насиља. Питања насиља према одређеним, посебно осетљивим, категоријама чланова друштва не могу се решавати издавањем права на живот и телесни интегритет тих чланова друштва у посебна казнена дела, већ подизањем свести о перманентном раду са свим члановима друштва. Рад на стварању друштва једнакоравноправних чланова, чије је право на живот и телесни интегритет једнако важно свима за све, подразумева и објективно информисање и наглашава и улогу медија у том процесу. Поштовање права на живот и телесни интегритет и достојанство човека није тек морална или филозофскоправна категорија, већ је то победнички однос свих *in favorem* људског права на живот и телесни интегритет. Научни скуп одржан у Огранку САНУ у Новом Саду, уз промоцију истоимене монографије – *The right to life and body integrity* – имао је своје место на медијским јавним сервисима са националном фреквенцијом, управо као доказ афирмативне промоције права о којима је део научне заједнице из многих земаља света и Србије успешно разговарао.

**“THE RIGHT TO LIFE AND BODY INTEGRITY” – PRESENTATION OF THE SCIENTIFIC
CONFERENCE AND MONOGRAPH STUDY³**

Zoran Pavlović⁴

Abstract

In times of wars, violence, and crises occurring around the world, the question of the right to life seems more necessary than ever to place at the center of scientific work. Although the process of implementing the human rights doctrine has passed through phases of institutionalization, constitutionalization, and even internationalization, there are still many open questions that need to be constantly addressed. The very nature of the right to life and body integrity remains, even today, uncertain—whether this right is of an absolute nature or not. The implementation of human rights standards at the national level is largely connected to many factors of legal, philosophical, ethical, sociological, psychological, and today even digital nature, which makes this issue more demanding and complex. Therefore, the scientific conference and monographic study have rightly placed the paradigm of the Right to Life and Body Integrity as the Right to the Survival of the individual, family, and society as a whole.

³ International Scientific Thematic Conference “The right to life and body integrity”, Serbian Academy of Sciences and Arts – Branch of SANU in Novi Sad, Novi Sad, 24–25 of October, 2024.

⁴ Full Professor at University of Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law, professor et dr h. c. Law Faculty at University of Pech, Hungary.